

7. EEN TOLKOPDRACHT

In onze door het internet gedetermineerde tijd is het vrij makkelijk om een tolk voor bijna welke talencombinatie dan ook te vinden. Naast het al genoemde internet is er nog steeds de gouden gids en in elke wat grotere stad zijn er ook wel enkele vertaalbureaus.²³¹

Als men als tolk wordt aangesproken, moet de eerste vraag naar de te verrichten taak streven die men van de tolk verwacht. Al binnen enkele ogenblikken moet het de tolk duidelijk zijn of hij het aangeboden werk kan aanvaarden of niet.

Indien hij toegeeft dat hij het tolkopdracht zal verrichten, is het van belang om met de opdrachtgever goede afspraken te maken, zodat er tijdens het tolken of daarna geen problemen ontstaan. Voor iedere tolk geldt dat hij zowel zijn prijs als ook zijn kwaliteiten, mogelijkheden en grenzen moet kennen. Toch kunnen de afspraken aan het begin van de carrière van de beginnende tolk nogal moeilijk verlopen of zelfs negatief uitlopen. Daarom is ook onderhandelen met de opdrachtgever en/of sprekers een belangrijk onderdeel van het tolkenberoep en als zodanig kan en moet deze vaardigheid geleerd en getraind worden.²³² Daarbij kan de aspirant-tolk misschien gebruik maken van de acht w's.

7.1 Acht W's

In de tabel hieronder vindt men de acht voor de tolk essentiële vragen waarop hij het antwoord moet kennen vooraleer hij definitief akkoord gaat met het tolkopdracht dat hem werd aangeboden. Hoewel het op het eerste gezicht zeer makkelijke vragen lijken te zijn waarop het antwoord zo te zeggen voor de hand ligt, is het aan te raden om voldoende aandacht te schenken aan het onderhandelen met de opdrachtgever en dus aan het zoeken naar de antwoorden hierop. Zoals de praktijk ons leert, kunnen de juiste antwoorden op de vragen hieronder de tolk veel lastige en onaangename momenten sparen.

Deze vragen zijn ontstaan als resultaat van eigen ervaring samengemengd met informatie uit de vakliteratuur en informatie van collega's-tolken. Om duidelijk te maken waarom men zich zulke vragen zou moeten stellen, gaan we nu even op alle vragen in en geven toelichting.

ACHT ESSENTIËLE VRAGEN	
1.	Wat tolk ik?
2.	Wie zal er zijn?
3.	Waar tolk ik?

²³¹ In de bijlage nr 8 wordt getoond hoe een tolk gevonden kan worden.

²³² De tolken-beginners kunnen misschien met de opmerking gerustgesteld worden dat iedereen die als tolk aan de slag gaat aan het begin en soms wel zelfs nog af en toe ook later bepaalde taken en opdrachten verricht die achteraf op het technische, financiële of sociale vlak problemen leveren. Dat hoort bij het spel. Maar door ervaring leert de tolk problematische opdrachten, situaties en mensen te vermijden.

4.	Wanneer tolk ik?
5.	Wat voor soort tolkprestatie verwacht men van mij?
6.	Welk materiaal heb ik ter beschikking?
7.	Wat krijg ik?
8.	Waarom doe ik het?

Tab. 15: De acht w's

7.1.1 *Wat tolk ik?*²³³

Als een tolk een aanbod krijgt om te tolken, gaat de eerste vraag hoogstwaarschijnlijk naar de materie van het tolkopdracht. Men wil weten wat men geacht wordt te tolken. Dus men interesseert zich voor het thema (zij het medicijnen, recht, landbouw, onderwijs e.a.), verder voor het soort tolkopdracht (zij het een lezing, persconferentie, interview, verhoor e.a.) en ter welke gelegenheid de diensten van de tolk worden gevraagd (zij het een congres, festival, bezoek van een buitenlandse delegatie aan een bepaalde plaats, tolken tijdens een huiszoeking e.a.).

Als tolk moet men ook op de hoogte zijn van de omvang van het tolkopdracht. Het kan iets zijn wat binnen een klein uurtje wordt gedaan, maar er bestaan ook opdrachten die enkele dagen, soms weken of maanden kunnen duren. Over al die zaken moet de tolk op de hoogte zijn om een goede beslissing te kunnen nemen.

7.1.2 *Wie zal er zijn?*

Door zich de tweede vraag te stellen, concentreert de tolk zich op het personage van de opdrachtgever zelf en het BT- en het DT-publiek – met andere woorden voor wie hij zal tolken. Als de opdrachtgever slechts een bemiddelaar is, d.w.z. iemand die een vertaalbureau bezit of daar een werknemer van is, moet men als tolk er zeker van zijn dat men het met een betrouwbaar iemand te maken heeft. Als men geen directe referenties heeft, getuigt van de betrouwbaarheid van de opdrachtgever ook onder meer de manier hoe deze de tolk aanspreekt, hoe hij hem de nodige informatie verschafft en of hij bereid is een schriftelijk contract met de tolk te sluiten.

Hier moet wel worden opgemerkt dat omdat alles in dit vak vaak op het laatste nippertje gebeurt, het niet ongebruikelijk is dat men soms geen schriftelijk contract sluit of men dit pas achteraf sluit.²³⁴

Om zijn werk goed gedaan te krijgen, wil men als tolk ook iets te komen weten over het BT- en DT-publiek. Men zou het liefst de BT-sprekers nog op voorhand willen en moeten spreken wat jammer genoeg in de praktijk meestal niet het geval is. Maar als tolk moet men op zijn minst ingelicht

²³³ In al de acht vragen hanteren wij opzettelijk de eerste persoon enkelvoud. Er worden zaken besproken die namelijk ieder elke tolk betreffen of diegene die tolk wil worden en daarvoor is de eerste persoon enkelvoud zeer geschikt. De in dit hoofdstuk opgenoemen regels dienen als richtlijnen voor het succesvolle uitoefenen van het tolkenberoep.

²³⁴ In verband daarmee zie het hfst. 7.1.7.

worden over hoe de sprekers heten²³⁵ (de namen van hen het liefst noteren, eventueel de uitspraak controleren), waar ze vandaan komen, of ze dialect of standaard Nederlands spreken, welke nationaliteit ze hebben (in ons geval worden wij het vaakst in contact gebracht met Nederlanders, Vlamingen, eventueel Friezen of buitenlanders die Nederlands spreken), of het tolkopdracht in het Nederlands en/of Tsjechisch wordt gerealiseerd (vragen naar de BT en de DT). Men probeert zich ook over het DT-publiek te informeren want het is wel een wezenlijk verschil of men voor deskundigen, moeders of bijv. senioren tolkt.

Als een persoonlijke ontmoeting met de spreker, eventueel sprekers mogelijk is, is het voor de tolk van groot voordeel. Hij kan de spreker beter inschatten, zijn zwakke en sterke kanten ontdekken, aan zijn spreektempo, ritme en uitspraak gewend raken. Hij kan zo'n ontmoeting ook ertoe gebruiken om aan de spreker vragen te stellen die hem een verklaring verschaft omtrent het te vertolken thema.²³⁶

7.1.3 *Waar tolk ik?*

Iedereen die als tolk aan de slag gaat, wil ook een idee krijgen waar hij zou moeten tolken. Niet alleen de plaats (Praag, Brussel, Spanje e.a.), maar ook de omgeving waarin de tolkprestatie zich zal afspelen, bepaalt voor een stuk het voorbereidingswerk van de tolk en beïnvloedt zijn prestatie ter plekke. Het is goed om te weten of je buiten (bijv. in de dierentuin) gaat tolken of toch ergens binnen (bijv. in een conferentiezaal, in de schouwburg, in een klaslokaal e.a.).

De vraag naar ruimte gaat gepaard met de vraag naar de technische uitrusting. Is er een microfoon ter beschikking, zal de spreker zich misschien ook van andere technische middelen kunnen bedienen – bijv. de computer, het internet, de dataprojector, de cassettenrecorder, de cd-speler, de dictafoon, de camera enz.

De belangrijke vraag of er een tolkcabine ter beschikking wordt gesteld, hangt zeer nauw samen met het soort verlangde tolkprestatie wat in het hoofdstuk 7.1.5 wordt behandeld.

De tolk heeft ook het volle recht om te weten of er tijdens zijn prestatie wordt gefilmd of opgenomen en hij moet ermee akkoord gaan.²³⁷ Hij probeert ook vast te stellen of er slechts de talencombinatie Nederlands-Tsjechisch en Tsjechisch-Nederlands wordt gehanteerd of dat er nog andere talen aan bod komen.

²³⁵ Het is zeer raadzaam indien men op voorhand weet wie de sprekers zullen zijn en men hun onderwerp kent om even op het internet te surfen en informatie over hen en hun thema te zoeken. In verband daarmee zie het hfst. 7.2.

²³⁶ Tolken is – zoals sommige studenten wel eens mooi beschrijven – een adrenalinevak. Dus wat i.v.m. dit punt wordt beschreven, is een ideale toestand die in de praktijk nauwelijks voorkomt of die altijd bepaalde scheuren bevat. Maar toch is het goed om te proberen ook dergelijke vragen te stellen; soms kan men namelijk door een positief antwoord verrast worden. En het is de tolk die vragen moet stellen. Als men gevraagd wordt om tijdens grote evenementen, conferenties, voor de rechtbank en elders te tolken, kan er van zulke ontmoeting op voorhand geen sprake zijn.

²³⁷ Vergl. ook met het hfst. 6.5.

Nog een laatste tip. De tolk komt altijd op tijd wat in de praktijk betekent dat hij op de plaats zelf nog ruim voor het begin van de actie verschijnt. Hij kan deze tijd aan het controleren van de ruimte en de technische uitrusting besteden, hij kan zich psychisch voorbereiden, een gepaste strategie bedenken of eventueel met de spreker of de opdrachtgever van gedachten wisselen. Als de tolk net op tijd komt, mist hij dit belangrijke voorbereidingsmoment wat zich in de kwaliteit van zijn tolkprestatie zou kunnen weerspiegelen. Als hij te laat is, krijgt hij van zijn opdrachtgever waarschijnlijk geen opdracht meer en indien hij in team geacht wordt te werken, betekent zijn late aankomst het in-de-steek-laten wat zijn collega's zeker niet op prijs zullen stellen.

7.1.4 Wanneer tolk ik?

Om te kunnen beslissen of men het tolkopdracht aanneemt of niet, speelt ook de datum en de tijd een belangrijke rol. Zoals reeds in het hoofdstuk 6.4 i.v.m. de ethische code van de tolk staat vermeld²³⁸, accepteert men nooit twee opdrachten tegelijkertijd. En indien het wel het geval is, kan dit tot serieuze problemen leiden.

In verband met de datum en de tijd moet men zich hoeden voor eventuele regionale specificiteiten zoals verandering van de winter- en zomertijd, nationale feestdagen e.a.

Als de tolk door de opdrachtgever niet vervoerd wordt naar de plaats van het tolkopdracht, moet men met voldoende tijd rekenen voor de reis heen en terug.

7.1.5 Wat voor soort tolkprestatie verwacht men van mij?

Deze vraag hangt ook een beetje samen met die van het punt 7.1.3. De opdrachtgever heeft soms een duidelijk idee hoe hij zich het tolken voorstelt, maar soms zijn deze voorstellingen helemaal overdreven en komen niet overeen met de reële situatie. Alleen al de technische uitrusting bepaalt wat er mogelijk is en of men consecutief, simultaan of semiconsecutief aan de slag zal gaan. Niet alle tolken zijn getraind in zowel consecutief als ook simultaan tolken en dus kan dit een reden zijn om een tolkopdracht te weigeren.

Als er geen tolkcabine ter beschikking is, kan er geen sprake zijn van ST, ook al zou de opdrachtgever het nog zo zeer willen. Bij CT is de tolkcabine niet altijd noodzakelijk, maar dan moet wel worden overlegd of er getolkt moet worden met behulp van notitiesysteem of niet. Dit bepaalt voor de tolk waar hij zal staan of zitten. Onder alle omstandigheden geldt het dat de tolk een rechtstreeks uitzicht moet hebben op de spreker, zij het via een beeldscherm dat het beeld van de spreker naar de tolk overbrengt of zij het door het plaatsen van de tolk in dezelfde ruimte als de spreker.

In Tsjechië hanteert men ST eerder tijdens grote evenementen zoals belangrijke congressen, festivals of tv/radio-uitzendingen. CT zonder als ook met apparatuur heeft in ons land dus nog steeds een vrij belangrijke positie. In dat opzicht is de situatie vergelijkbaar met die in Slowakije en vormt het een tegendeel ten opzichte van de situatie in België en Nederland.

²³⁸ Zie het hfst. 6.4, punt 10.

Het ligt aan de tolk om i.v.m. CT af te spreken of men de BT-spreker eerst helemaal laat uitspreken of men liever zijn uitspraak in delen zal splitsen. Dit is zeer individueel. Zeer mooi wordt deze situatie geïllustreerd door Viera Makarová die zich wel van de beschrijving van het Slowaakse model bediend, maar een dergelijke situatie is ook in Tsjechië aan te treffen:

“Niekedy pri konzekutívnom tlmočení vzniká asymetria z hľadiska dĺžky tlmočených úsekov: zahraniční klienti, zvyknutí na to, že najprv povedia celý prejav, a až potom nastupuje tlmočník, predpokladajú, že tlmočník si vie urobiť dostatočne dobrý zápis a všetko dôkladne pretlmočiť. Na druhej strane slovenskí klienti zväčša robia prestávky na tlmočenie po krátkych častiach, ktoré tlmočník zvládne aj bez zápisu. Ak však hovorí Slovak dlhšie, cudzinci často zneistejú, lebo vôbec nevedia, o čom hovorí, a hoci pri jazykoch, ktoré aspoň trochu ovládajú, im tlmočenie nechýba, v prípade slovenčiny očakávajú “promptné” tlmočenie, po krátkych častiach.”²³⁹ (Makarová 2004:8)

7.1.6 Welk materiaal heb ik ter beschikking?

Als de tolk met de opdrachtgever de details van de tolkopdracht afspreekt, probeert hij ook de stukken en gegevens en al het bestaande de tolkopdracht betreffende materiaal en documenten op voorhand te krijgen – zij het de tekst van een lezing, de vragen die tijdens een interview worden gesteld, een akte van beschuldiging en dergelijke.

Soms moet de tolk zich de grootste moeite doen om überhaupt iets van de kant van de opdrachtgever te verkrijgen. In geval van tolkopdrachten waarin veel noncontextuele informatie zoals enumeratie voorkomt, moet de tolk de stukken en gegevens wel op voorhand krijgen. Dit geldt ook voor situaties waarin men tijdens de spreekbeurt van de BT-spreker gebruik maakt van grafieken, tabellen, schema's of formulieren. Soms gebeurt het dat de tolk dit materiaal pas op de dag zelf kort voor zijn eigen prestatie in ontvangst neemt wat de zaak wat moeilijker maakt; het eist van de tolk om snel en gericht op de hoofdinformatie weten te lezen.

Zodra de tolk het thema van zijn tolkopdracht kent, kan en is hij door zijn geweten en/of zijn professionele aanpak verplicht om zich voor te bereiden wat gelijk is aan bestuderen van de stukken en gegevens, maar het gaat nog verder. Daarover meer in het hoofdstuk 7.2.

7.1.7 Wat krijg ik?

Deze vraag is net zo belangrijk als alle andere. Voor goed geleverd werk moet men ook worden betaald. Als men niet voor een vaste werkgever werkt die zijn eigen salaristabellen heeft of

²³⁹ “Soms ontstaat er tijdens het consecutief tolken een asymmetrie wat de lengte van de getolkte passages betreft: de buitenlandse klanten die gewend zijn dat zij eerst hun hele verhaal doen en pas daarna is het de beurt van de tolk, gaan daarvan uit dat de tolk een goede tolknotatie kan hanteren om alles grondig te vertolken. Aan de andere kant maken de Slowaakse klanten pauzes zodat de tolk in kortere stukken kan tolken, ook zonder te noteren. Maar indien een Slowaak langer blijft praten, worden de buitenlanders onzeker omdat zij helemaal niet weten waarover hij het heeft en hoewel zij bij de talen die zij op zijn minst een beetje beheersen het tolken niet missen, verwachten zij in het geval van het Slowaaks dat er „prompt“ in korte stukken wordt getolkt.”

niet als beëdigd tolk werkt voor staatsinstellingen waar de prijs per prestatie vastgesteld ligt, moet men de prijs met de opdrachtgever zelf bespreken en afspreken.

Tot richtsnoer kan daarbij een of andere professionele vereniging van vertalers en tolken dienen die normaal gezien in elk land werkzaam is en meestal elk jaar of om de twee jaar een tabel met richtprijzen bekend maakt voor collega's tolken en vertalers. In Tsjechië wordt dit bezorgd door de Vereniging van Tolken en Vertalers (JTP).²⁴⁰

Ook in de ethische code vindt men een opmerking omtrent de prijs voor het door de tolk geleverde werk.²⁴¹ De tolk is solidair met zijn collega's uit het vak en biedt geen dumpingprijzen aan om meer klanten te krijgen en zo aan oneerlijke concurrentie deel te nemen. Het is ook duidelijk dat men op de vrije markt niet kan verwachten dat men per prestatie telkens hetzelfde bedrag zal krijgen. Zoals overal elders is ook hier de kwaliteit van de verleende diensten van toepassing samen met de meer of minder ervaren tolk en de financiële mogelijkheden van de opdrachtgever. Vaak is het zo dat de jonge tolk in het vak lager wordt betaald dan iemand met een bekende naam. Toch moet men op deze plaats even een opmerking maken aangaande de tolken-beginners. Ze moeten op een bepaald moment met een opdracht beginnen, maar ook zij, hoewel nieuw in het vak, moeten worden betaald en kunnen niet onder de prijs werken.²⁴²

In punt 7.1.2 hebben we in het kort ook het sluiten van contracten²⁴³ tussen de opdrachtgever en de tolk vermeld. Als de tolk een eenmalige actie verricht, is het vaak niet ongevoerd dat men op voorhand geen contract over het verlenen van tolkdiensten afsluit. Men maakt slechts een mondelinge, vaak telefonische afspraak waarbij men onder meer de manier van vergoeden van het verrichte werk vastlegt. Het contract kan in sommige gevallen pas achteraf worden afgesloten. De tolk moet dus na zijn prestatie de opdrachtgever weten te spreken en de vergoeding van hem te krijgen indien men het niet anders had afgesproken (bijv. geldovermaking nog voor de dag van de tolkopdracht). Het is evident dat de situatie anders eruitziet indien de tolk een aanbod van langduriger karakter krijgt van een firma, bedrijf of een officiële instelling. Dan is het sluiten van een werkcontract conform voorschrift een voorwaarde. Zonder zo'n contract valt te betwijfelen dat het om een serieus aanbod gaat.

Het is vanzelfsprekend dat de tolk ook reiskosten, eten en drank en accommodatie vergoed krijgt indien van toepassing. Als tolk moet men natuurlijk altijd alle uitgaven registreren; vaak willen de opdrachtgevers de bonnetjes en facturen zien eer ze ze gaan uitbetalen. Een evidentie van prestaties en de daarmee samenhangende inkomsten en uitgaven zijn onontbeerlijk voor het indienen van de jaarlijkse belastingaangifte.

²⁴⁰ In de bijlage nr 7 vindt u het recente overzicht van richtprijzen voor tolk- en vertaalprestaties.

²⁴¹ Zie het hfst. 6.4. Vergl. ook met het hfst. 6.5.

²⁴² Dit mag dan eerder als een vriendelijk advies worden begrepen aan de jonge collega's die hun waarde moeten kennen en daar kunnen bijvoorbeeld ook de reeds vermelde tabellen bij helpen.

²⁴³ De vereniging JTP heeft op haar website http://www.jtpunion.org/spip/rubrique.php3?id_rubrique=8 (20. 7. 2007) een voorbeeld van een raamcontract over het uitvoeren van tolkdiensten en een contract over het verschaffen van tolkdiensten die gratis raadpleegbaar zijn. Elke tolk zou een dergelijk contract paraat moeten hebben en bij elke nieuwe tolkopdracht zou hij daar gebruik van kunnen maken. Zie de bijlage nr 12.

7.1.8 *Waarom doe ik het?*

Op deze plaats willen we nog eens beklemtonen dat de tolk het volle recht heeft om een opdracht te weigeren indien deze niet in overeenstemming is met zijn ethische, morale of andere principes.²⁴⁴

Zoals al reeds gezegd is tijdens het uitoefenen van dit beroep een hele portie stress aanwezig die de tolk moet weten te verwerken. Indien de stress hem eerder positief stimuleert en dus tot betere resultaten brengt, is de keuze van dit beroep in orde; maar heeft de stress op de tolk eerder een negatieve uitwerking zodat het zijn prestatie belemmert, is het beter om een ander beroep te gaan kiezen. Vaak is dan het vertalen de passende optie.

Men mag als tolk nooit vergeten dat het tolkproces eigenlijk een communicatieproces is dat op allerlei niveaus (linguïstisch, emotioneel, sociaal e.a.) op één en hetzelfde tijdstip verloopt en als zodanig moet men in dit proces als tolk handelen zodat we de BC en de DC met elkaar in contact kunnen brengen.

7.2 *Vorbereitung op het tolkopdracht*

De tolk kan nooit op alle gebieden even diepgaande kennis hebben als de deskundigen en daarom is een grondige en verantwoordelijke voorbereiding van toepassing. Viera Makarová voegt er aan toe:

*“Na primerané zvládnutie svojej úlohy tlmočník potrebuje vedomosti, zručnosti a schopnosť nájsť si dokumenty a orientovať sa v nich. Vedomosti jazykové a mimojazykové sa dopĺňajú – tlmočník má istý súbor vedomostí, bagage cognitive, a tie musí bezpodmienečne spájať s textom.”*²⁴⁵ (Makarová 2004:108)

Zoals bij de Angelsaksische landen geldt dat de tolk over de kennis van Shakespeare en de Bijbel zou moeten beschikken²⁴⁶, zo geldt het ook voor de Lage Landen – wat Shakespeare betreft natuurlijk in veel geringer mate – dat men naast de kennis van de Bijbel ook over de kennis van het werk van bijv. Annie M.G. Schmidt, Harry Mulisch of Hugo Claus zou moeten beschikken. Als men vanuit het Nederlands in het Tsjechisch tolkt en omgekeerd, kan de kennis van de geschiedenis, momenteel vaak met het oog op de Europese Unie en de nieuwste lid-, eventueel kandidaatlanden, geografie, politiek- en sociaalstelsel van pas komen. Ook basiskennis van cultuur, d.w.z. literatuur, beeldende kunst, architectuur en een grondige kennis van het land en volk zijn voor de tolk van essentieel belang.

²⁴⁴ Vergl. met het hfst. 6.4, punt 11.

²⁴⁵ “Om redelijkerwijs zijn taak aan te kunnen, heeft de tolk kennis, vaardigheden en het vermogen nodig om de documenten op te zoeken en zich erin te oriënteren. De talie en de niet-talige kennis vullen elkaar aan – de tolk beschikt over een zekere mate van kennis, bagage cognitive, en die moet hij onvoorwaardelijk weten te verbinden met de tekst.”

²⁴⁶ Zie Makarová (2004:108).

7.2.1 Algemene instructies

Een goede prestatie van de tolk hangt voor een stuk ook af van zijn fysieke en psychische conditie. We hebben al vermeld²⁴⁷ dat de tolk het liefst wat vroeger komt dan net op tijd of zelfs te laat. Indien hij voor zijn tolkopdracht op een of andere verdieping van een wolkenkrabber moet zijn waar bijv. geen functionerende lift ter beschikking is, is het dan voor de tolk zelf als ook voor zijn publiek uiterst onaangenaam als hij de eerste tien minuten van zijn prestatie naar adem snakt. Vooral bij het verbindingstolken moet de tolk ermee rekenen dat hij niet altijd in de ideale omstandigheden en ruimtes zal werken en dat hij wordt verplicht zich mee te bewegen (bijv. met de klant meereizen, hem tijdens allerlei activiteiten begeleiden) en daarom zou de tolk onder meer ook aan zijn fysieke conditie moeten blijven werken.

Zonder een uitstekende psychische conditie kan dit beroep moeilijk worden uitgeoefend want als tolk komt men vrij regelmatig in zeer gespannen of zelfs crisissituaties terecht. Dit heeft vaak tot gevolg stress of zenuwachtigheid van de tolk wat te merken valt op de manier hoe hij zich gedraagt, hoe zijn stem klinkt en hoe hoog de kwaliteit van zijn prestatie is. Zelfs de omgeving van de tolk, d.i. de betrokken partijen e.a., zijn soms vol stress. Indien de tolk niet in staat is om zijn eigen stress in bedwang te hebben, dan is het voor hem bijna onmogelijk om nog met de stress van een ander om te gaan. Voor de tolk moet zijn eigen stress of zenuwachtigheid tot een stimulans worden die zijn prestatie positief²⁴⁸ beïnvloedt. Uit zijn positie van bemiddelaar is het tussen de beide betrokken partijen juist de tolk die door zijn professionalisme, neutraliteit en een objectieve kijk de stress van een ander weet te overwinnen.

Tot een betere psychische conditie leiden onder meer ook allerlei kleinere dingen zoals het feit dat de tolk zich passend kleedt²⁴⁹ voor de ene of andere tolkopdracht zodat hij niet “uitsteekt” (bijv. Omdat de kleding te extravagant of totaal ongeschikt is, wat per land kan verschillen; ook een veel te opvallende make-up bij vrouwelijke tolken kan negatief worden beoordeeld; zeer essentieel is de juiste keuze van de juiste schoenen die de tolk tijdens zijn opdracht zal dragen – men mag nooit vergeten dat men vaak de hele dag moet werken wat voor de tolk veeleisend is en daarom zijn nieuwe en niet-uitgeprobeerde schoenen zeker niet de juiste keuze). Een extra aandacht moet aan het uiterlijk worden geschonken als men tijdens bijv. een officieel staatsbezoek geacht wordt te tolken.

Ook een bezoekje aan toilet voor men aan de tolkprestatie gaat beginnen is belangrijk evenals het herhalen daarvan tijdens elke pauze. Aanbieden van drank en eten aan de tolk hoort tot vanzelfsprekenheid, maar toch kan het gebeuren dat men dit zelf moet vragen. De tolk zorgt er beter zelf voor om altijd zijn eigen water en iets kleins (bijv. een müsliroepje) bij de hand te hebben waarvan hij zich desnoods kan bedienen. Men let ook erop wat men op de dag van de tolkprestatie ontbijt of luncht. Indien er een brunch, lunch, buffet of een receptie een deel uitmaken van het

²⁴⁷ Zie het hfst. 7.1.3.

²⁴⁸ Over de rol van de positieve stress spreekt ook Ivana Čeňková. In: Senková, Zita, “Hledá se eurotlumočník do češtiny.” Zn: Spěchá. http://zpravy.idnes.cz/hleda-se-eurotlumocnik-do-cestiny-zn-specha-fel-vysokeskoly.asp?c=A070511_121055_domaci_itu (20. 7. 2007). Vergl. ook met het hfst. 8.1.

²⁴⁹ Zie ook het hfst. 6.3.1, punt 11.

tolkopdracht, drinkt de tolk nooit alcohol ook al wordt hij soms door de al licht beïnvloede gasten ertoe aangemoedigd.

7.2.2 *Wat kan soms van pas komen?*

*“Keďže tlmočník nikdy nedostane druhú príležitosť, aby urobil vynikajúci prvý dojem, musí prísť na každú akciu dobre pripravený.”*²⁵⁰ (Makarová 2004:108)

Vandaar dat de voorbereiding zo belangrijk en nuttig is voor de tolk. Er bestaat vast en zeker geen echt recept en zoals alles omtrent tolken is ook de voorbereiding nogal individueel. De ene heeft dit nodig, de andere weer dat. Maar uit eigen ervaring even als uit de ervaring van professionele tolken blijkt dat er wel bepaalde tips en richtlijnen bestaan die de toekomstige tolken van pas kunnen komen.

Zoals wij het in het hoofdstuk 7.1 i.v.m. de acht w's al erover hebben gehad, zo herhalen we nu nog eens dat het thema en de stukken en gegevens in een goede voorbereiding een belangrijke rol spelen. Vooral bij kleinere acties kan het nog steeds gebeuren dat er geen stukken of gegevens ter beschikking worden gesteld en de tolk slechts met het thema moet toekomen. Dan is zijn werk echt niet te benijden. Hij moet op basis van het thema inschatten wat hij zou kunnen gebruiken en wat niet. In de eerste instantie verzamelt hij informatie en woordenschat die betrekking zouden kunnen hebben tot het aangegeven thema.

In de stukken en gegevens zal de tolk tijdens zijn voorbereiding belangrijke informatie onderstrepen en deze informatie op een of andere voor hem gebruikelijke manier verder sorteren. Soms maakt men notities. Wat zeker het opschrijven waard is, zijn alle cijfergegevens, afkortingen, eigennamen en benamingen. Tijdens de voorbereiding kan men zeer makkelijk een onduidelijkheid tegenkomen; deze wordt genoteerd en voor het tolkopdracht kan de tolk nog uitleg of toelichting van de spreker vragen²⁵¹, maar dit geldt niet altijd.

Als men tweetalige stukken en gegevens ter beschikking krijgt, neemt men beide versies door. Het is makkelijker, zeker wat de terminologie betreft. Als er überhaupt geen stukken of gegevens ter beschikking zijn, noemt Makarová (2004: 112) een heleboel voorbeelden hoe de tolk zich zou kunnen voorbereiden. Voor de talencombinatie Tsjechisch-Nederlands komt het volgende in aanmerking: syllabussen, leerboeken, handboeken, handleidingen, reisgidsen, dagbladen, tijdschriften, atlanten, persberichten, affiches, brochures, reclamemateriaal van instellingen en bedrijven, officiële website van de Europese Unie en haar instellingen, de gouden gids. Veel ervaart en leert men als men zelf reist, aan excursies deelneemt of musea en galerijen bezoekt.

Als men buiten een vergaderzaal of een tolkcabine werkt, moet men als tolk op de hoede zijn. Men luistert niet slechts, men leest ook mee en neemt de nieuwe omgeving waar – overal kan zich veel aan nieuwe woordenschat en terminologie voordoen (bijv. opschriften). Zeer boeiend is ook het

²⁵⁰ “Aangezien de tolk nooit een tweede kans krijgt om een uitstekende eerste indruk te maken, moet hij goed voorbereid naar elke actie komen.”

²⁵¹ Vergl. met het hfst. 6.3.2, punt 3.

bezoek aan winkels, soms zelfs aan gespecialiseerde zaken, waar men als een extra stimulans de visualisatie²⁵² meekrijgt.

De tolk is een goede waarnemer, kan flexibel zowel met het gehoorde als het geziene omgaan en deze toepassen en staat open voor wat de BC als ook de DC hem te bieden heeft.

7.2.2.1 *Woordenschat*²⁵³

Als de tolk het thema kent, gaat hij na of hij over de het thema betreffende woordenschat beschikt en in hoe ver hij er op de hoogte van is. Hij heeft natuurlijk zijn actieve en passieve woordenschat, maar op zo'n ogenblik is het noodzakelijk om van een deel van de passieve woordenschat een actieve te maken.²⁵⁴ Als men bijv. over de seniorenzorg in Nederland gaat tolken, stelt men al gauw vast wat men weet en wat men moet gaan opzoeken.

Indien de tolk de stukken en gegevens krijgt – en de opdrachtgever zou deze in beide talen ter beschikking moeten stellen – is het wat makkelijker. Dan maakt de tolk zich een voorstelling van in welke richting zijn tolkopdracht zich heen zal bewegen en hij kan de gespecialiseerde terminologie eruithalen. Als hij slechts het thema kent en ter kennis komt wie er aanwezig zal zijn (bijv. vertegenwoordigers van een Tsjechische en een Nederlandse senioreninstelling en dezen zullen tijdens een conferentie een bijdrage hebben), dan kan hij via de spreker een beeld krijgen van wat hem te wachten staat.

7.2.2.2 *Glossaria*

Glossaria hangen zeer nauw met de woordenschat samen. We kunnen deze in twee groepen²⁵⁵ verdelen – in actuele glossaria die actueel voor het gebruik tijdens een bepaald tolkopdracht ontstaan en in al bestaande glossaria die de tolk in het kader van zijn studie, zelf- en thuisstudie en beroeps carrière heeft samengesteld en die dus paraat staan om gelijk wanneer te worden gebruikt.

Zodat een glossarium effectief geraadpleegd kan worden, zou dit hoogstens 100 tot 200 woorden, begrippen en/of verbindingen mogen bevatten. Het is goed om als tolk voor het oog te hebben dat de terminologie zich per domein en tolkopdracht zal herhalen, dus glossaria van groter dan de aangegeven omvang zijn niet van toepassing. Bovendien kan men met te omvangrijke glossaria moeilijk werken – dergelijke glossaria verliezen makkelijk aan overzichtelijkheid. Het is ook aangeraden om de glossaria niet na elke actie weg te smijten, maar te archiveren; men weet maar nooit wanneer men een dergelijk onderwerp weer tegen zal komen. In zo'n geval bewerkt en actualiseert

²⁵² Door de visualisatie van een informatie kan deze dan door de tolk makkelijk getolkt worden. Zie ook Makarová (2004:129-130).

²⁵³ In verband hiermee zie ook het hfst. 7.2.2.4.

²⁵⁴ Dit beschrijft Daniel Gile in zijn gravitatiemodel van talenkennis. Zie bv. Čeňková (2001:101). Vergl. Makarová (2004:109).

²⁵⁵ Deze verdeling is die van de auteur zelf.

men de al bestaande glossaria want alles – en de taal evenzeer – evolueert en de tolk moet vast en zeker deze ontwikkeling volgen.

Er kan soms ook nog de sprake zijn van een derde groep, namelijk de zgn. miniglossaria die achteraf vaak een onderdeel gaan vormen van de al bestaande glossaria. Een dergelijk miniglossarium ontstaat pas tijdens het tolkopdracht zelf wanneer de tolk op bepaalde informatie en op de daarmee samenhangende vakkundige begrippen stoot die voor hem nieuw zijn, maar waarvan hij uit de context de betekenis kan begrijpen en naar equivalenten zoeken. Als de tolk in team werkt en hij als de eerste aan de slag gaat, is het vanzelfsprekend dat hij de informatie en ook het miniglossarium doorgeeft aan de collega's die hem later vervangen.

In de bijlage 16²⁵⁶ wordt er een voorbeeld van een glossarium gegeven. Het moet nog eens beklemtoond worden dat iedere tolk zijn eigen manier moet vinden hoe hij zijn glossaria maakt, hoe hij met de daarin bevatte woordenschat omgaat en hoe hij de terminologie verder bewerkt en sorteert e.a.

7.2.2.3 Woordenboeken

Het is vanzelfsprekend dat men als tolk ook woordenboeken raadpleegt. Voor de talencombinatie Tsjechisch-Nederlands is dat Emmy Máčelová-Van Den Broecke en Dana Spěváková, *Česko-nizozemský slovník*. Praha: Leda 2005 en voor Nederlands-Tsjechisch is dat František Čermák en Zdenka Hrnčířová, *Nizozemsko-český slovník*. Praha: Leda 2005.

Maar voor de tolk is het in het bijzonder van belang om ook de eentalige verklarende woordenboeken te hanteren wat in ons geval de grote Van Dale²⁵⁷ is. Zeer nuttig zijn ook vertaalwoordenboeken zoals de Van Dale voor Duits²⁵⁸, Frans²⁵⁹, Engels²⁶⁰ e.a. want als men zich met een talencombinatie bezighoudt waarvan beide talen tot de kleine talen behoren, bestaan er vaak niet te uitgebreide woordenboeken voor de primaire talen en moet men vaak via een derde taal zoeken. Ook beeldwoordenboeken²⁶¹ zijn soms voor bepaalde thema's zeer geschikt en ook hier kan men via een derde taal werken indien nodig.

Elke vertaler of tolk zou ook in zijn boekenkast een synoniemenwoordenboek moeten hebben staan en dit zeker en vast voor zijn moedertaal²⁶², maar het liefst ook voor de vreemde talen die tot zijn

²⁵⁶ De auteur van dit glossarium is de Vlaamse Erasmus-student Pieter Van Bocxlaer die in het wintersemester 2006-2007 in Olomouc heeft gestudeerd en onder meer aan de colleges tolken heeft deelgenomen geleid door de auteur van dit proefschrift. Het glossarium wordt gebruikt met de toestemming van zijn samensteller (13. 9. 2007).

²⁵⁷ Zie bibliografie p. 163.

²⁵⁸ Zie bibliografie p. 163.

²⁵⁹ Zie bibliografie p. 163.

²⁶⁰ Zie bibliografie p. 165.

²⁶¹ Zie bibliografie p. 163.

²⁶² Zie bibliografie p. 164.